

Blaž Lenarčič

Transfer znanja in socialni kapital v družbi znanja¹

POVZETEK: V prispevku obravnavamo obtok, diseminacijo in aplikacijo znanstvenih izsledkov, kar poimenujemo transfer znanja. Glede na to, da je proces transferja znanja družbeno dejanje, je za njegovo uspešno izpeljavo ključen socialni kapital. Z namenom preverjanja te teze je najprej opravljen pregled procesa transferja znanja s poudarkom na stanju v Sloveniji ter analiza posameznih razsežnosti socialnega kapitala: strukturne, relacijske in spoznavne.

KLJUČNE BESEDE: socialni kapital, transfer znanja, znanje, človeški kapital, družba znanja

1 Uvod

Pridobivanje ter upravljanje s človeškim kapitalom oz. znanjem postaja vse bolj pomembno, zaradi česar se današnja družbo med drugim označuje tudi kot družbo znanja.² Po eni strani družba znanja omogoča dostop do znanja vsem posameznikom oz. družbenim skupinam, po drugi strani pa ustvarja vedno ostrejšo ločnico – tako na ravni posameznikov kot tudi na ravni držav ali regij – med tistimi, ki znanje imajo in ga uporabljajo, ter med tistimi, ki do znanja nimajo dostopa. Zaradi tega nekateri avtorji (Ilič 2006) govorijo celo o paradoksu družbe znanja, s čimer mislijo na to, da ob verjetni gospodarski rasti in povečanju skupne družbene blaginje zaradi nenehnih inovacij prihaja do neenakomerne porazdelitve te blaginje (npr. zaradi prerazdelitve virov, dohodkov in omejenosti dostopa do njih) po različnih družbenih slojih in skupinah. Negativna posledica tega je povečevanje verjetnosti družbenih konfliktov. Po Iliču (prav tam) ta paradoks daje družbi znanja naravo ne le tehnološko in gospodarsko dinamične družbe, ampak tudi inherentno konfliktne družbe.

Kot bomo videli v nadaljevanju, postajajo procesi, povezani z generiranjem, cirkulacijo, aplikacijo in diseminacijo znanstvenih izsledkov, kjučni dejavnik razvojne

1. Članek je nastal v okviru projekta Socialni kapital in transfer znanja, ki ga izvaja Center za teoretsko sociologijo na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.

2. Termin družba znanja je utemeljil Robert Lane v članku *The Decline of Politics and Ideology in a Knowledgeable Society*, objavljenem leta 1966 v *American Sociological Review*.

uspešnosti nove ekonomije.³ Na teh temeljih lahko sklepamo, da prisotnost znanja, njegova produkcija in reprodukcija zgolj v okviru akademskih in raziskovalnih ustanov ne zadostuje za uspešen in vsestranski razvoj družbe. Med drugim je tudi zaradi tega znanstveno raziskovanje postavljeno pred velik izziv, saj mora ohranjati avtonomijo predvsem v temeljnem raziskovanju, obenem pa se mora prilagoditi novim razmeram iskanja naročnikov in uporabnikov. Do podobnih sklepov sta prišla tudi Adam in Rončević (2003). Avtorja ugotavljata, da je človeški kapital oz. znanje »mrtev kapital«, če ni dan v obtok, če ni motivacije za njegovo uporabo ali če ni kompetenc, kako to znanje uporabiti, kot tudi, če ni ustreznih organizacijskih struktur ter ekonomskih in simbolnih spodbud. Zaradi tega je izredno pomembno prevajanje abstraktnega akademskega znanja v mobilizacijske obrazce in aktiviranje implicitnega znanja.⁴ Slednje zahteva obstoj intermediarnih struktur v obliki tehnoloških parkov, transdisciplinarnih skupin ter sodelovanje med raziskovalci in uporabniki. Po eni strani to pomeni, da mora produkciji znanja slediti transfer znanja v nove tehnološke postopke in izdelke (naravoslovje in tehnika) ali v nove ideje in socialne inovacije (družboslovje in humanistika), po drugi strani pa to pomeni, da raziskovalec postaja tudi podjetnik.

V prispevku transfer znanja razumemo kot proces uspešne diseminacije znanstvenih in tehničnih virov od posameznika oz. ustanove, ki jih proizvaja/poseduje, do uporabnika oz. naročnika. Transfer znanja je izrazito socialno dejanje, saj poteka prek številnih formalnih in neformalnih, kot tudi aktivnih ter pasivnih socialnih mehanizmov (interakcije). Zaradi tega je za učinkovit transfer znanja potrebno naslednje: razvito socialno omrežje, visoka stopnja zaupanja ter določena stopnja skupnih norm in vrednot udeležencev. Povedano z drugimi besedami, za uspešen transfer znanja je potreben socialni kapital.

2 Družba znanja

Po mnenju avtorjev *European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions* (2005) je bil termin družba znanja uveden z namenom opredelitve dosežkov postindustrijskih družb v poznem 20. in zgodnjem 21. stoletju. Nekateri avtorji ta termin iz različnih razlogov zavračajo, ker po njihovem mnenju namiguje na to, da so trenutne družbene spremembe revolucionarne, morale pa bi biti bolj evolucijske. Prepričani so namreč, da vse (zgodovinske) družbe temeljijo na znanju in da se s tem, ko se današnja družbo označuje kot družbo znanja, diskreditira sposobnosti zgodnejših družb in privilegira pomen znanja v današnji družbi. Na nek način je ta argument razumljiv, vendar se je pri tem treba zavedati, da se »tako kot pri mnogih

3. Po Castellsu (2001) značilnosti digitalne ekonomije počasi preoblikujejo staro (fordistično) ekonomijo v novo (postfordistično), kar pomeni, da je nova ekonomija sestavljena iz elementov stare in digitalne ekonomije. V splošnem je digitalna ekonomija opredeljena kot poslovanje prek interneta oz. prek katere izmed storitev, ki jih ta omogoča.

4. Implicitno oz. tiho znanje je znanje, ki ga posameznik ima, a se tega ne zaveda. To znanje je »vgrajeno« v delovne procese in izdelke ter se uresničuje v obliki vrednot, idej, izkušenj ipd. Več o implicitnem znanju glej v Polanyi (1966).

drugih konceptih, ki obravnavajo prihodnost družb, /.../ tudi pri konceptu družbe znanja prekrivajo idealnotipski konstrukti vizije prihodnje družbe z vplivi konkretnih dejanj preteklih in sedanjih akterjev, ki vplivajo na popačenje teh vizij. Tako se v sodobnih družbah prekrivajo stare značilnosti in neenakosti, ki jih prinašajo družbe s svojo tradicijo in dosedanjim delovanjem, z novimi značilnostmi in neenakostmi, ki so specifične za nove oblike organizacije dela in zaposlovanja na prehodu v družbo znanja« (Kanjuo Mrčela in Ignjatović 2006: 475). Tako je v *nomadski družbi* glavna razvojna sila narava, organizacijska oblika pa družina, zaradi česar je najbolj cenjeno in zaželeno znanje o naravi; v *agrarni družbi* je prevladujoča razvojna sila lastništvo zemlje, organizacijska oblika pa fevdalizem, kar privilegira znanje o kmetovanju; v *industrijski družbi* je glavna razvojna sila finančni kapital, hierarhija in delitev dela pa si delita organizacijsko strukturo, zaradi česar je najbolj cenjeno znanje o industrijskem načinu proizvodnje, medtem ko so značilni elementi *fordističnega obdobja* delitev dela, standardizacija izdelkov in tekoči trak, kar terja znanje o organizaciji delovnih procesov. Elementi vseh omenjenih družb so v določeni meri še vedno prisotni, vendar pa jih v današnji družbi vse bolj zamenjuje znanje, in sicer kot prevladujoča razvojna sila in organizacijska struktura.

Kljub omenjenim terminološkim pomislekom bomo za poimenovanje današnje družbe uporabljali izraz družba znanja. S tem želimo dati poudarek intenzivnosti generiranja, časovno-teritorialno neodvisnemu transferju ter hitrosti (za)staranja znanja v današnji družbi. »Znanje je lahko pridobljeno hitreje kot kdajkoli, ker se premika hitreje kot katerikoli proizvodni faktor« (Ješovnik in Ferlinc 2003: 20). Izhajajoč iz te predpostavke družbo znanja razumemo kot kompleksen pojav, ki vpliva na vse dejavnosti vsakdanjega življenja posameznikov in na ekonomsko uspešnost družb. Menimo, da je razvoj družbe znanja v največji meri odvisen od nenehnega kroženja idej, znanja in kadrov. »Akumulirano znanje, ki izhaja iz človeških in intelektualnih potencialov postaja strateška (kvalitativna) determinanta konkurenčnosti delovne sile kot takšne, pa tudi podjetij« (Ilič 2006: 508). Skratka, temelj nove ekonomije je védenje o tem, kako ustvariti novo znanje, ga prenesti in kar najhitreje uporabiti.⁵

Današnja dinamična družba zahteva tudi dinamičnost (fleksibilnost) znanja, s čimer mislimo predvsem na nenehno obnavljanje, nadgrajevanje (proces vseživljenjskega učenja), in kar je v poplavi raznovrstnih informacij še posebej pomembno, relevantnost oz. selekcija znanja.⁶ Ob tem pa ne smemo spregledati sposobnosti koncentracije znanja

5. Glede na pomembnost znanja v novi ekonomiji jo nekateri avtorji (Kotkin in DeVol 2001; Acs, de Groot in Nijkamp 2002) opredeljujejo s terminom na znanju temelječa ekonomija (ang. knowledge-based economy).

6. Zaradi preobilice informacij, dostopnih na svetovnem spletu, nekateri avtorji (Trček 2003) govorijo o ekologiji kibernetkega prostora, drugi (Ugnar v Kanjuo Mrčela in Ignjatović 2006) pa o znanju sovražni kulturi, v kateri je na voljo vse več znanja. Gunnar (2004) govori o informacijskem paradoksu in se sprašuje, ali svet postaja manj informiran, ker količina znanja raste hitreje, kot ga posamezniki lahko osvajajo. Kot navajata Kanjuo Mrčela in Ignjatović (2006), je obilje informacij, ki je prisotno v kibernetnem prostoru, v resnici zgolj potencialno znanje, in sicer predvsem zaradi močne nepreglednosti in nekakovostnih informacij.

ter njegove transformacije v inovativne in aplikativne rešitve, ki se danes uvrščajo med glavne vrednote razvitega sveta.

Bistvena razlika med današnjo in ostalimi (zgodovinskimi) družbami je tudi v tem, da današnja družbo v veliki meri določajo in usmerjajo nove informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Posledično je sedaj najpomembnejša vrsta industrije visokotehnološka industrija, ki je po podatkih DeVola (1999) med najhitreje rastočimi industrijami. To ni presenetljivo, saj IKT neposredno ali posredno močno vpliva na vse ekonomske sektorje, obenem pa tudi določa, katere regije gospodarsko uspejo ali zatonejo (Lenarčič 2006; Acs, de Groot in Nijkamp 2002; Florida 2002).

Gotovo je ena izmed težjih nalog pri preučevanju visokotehnološke industrije opredelitev, katera vrsta industrije vanjo sploh sodi. Tako je na primer DeVol (1999) opredelil visokotehnološko industrijo kot:

- industrijo, ki nenehno čuti potrebo po novih idejah in konceptih ter v kateri je znanje veliko bolj cenjeno kot fizično delo;
- industrijo z globalnim obsegom in povezavami, ki ne služi zgolj lokalni skupnosti in ki ni geografsko omejena;
- industrijo, ki poudarja inovacije bolj kot množično proizvodnjo in bolj ceni podjetniški duh kot strah pred propadom;
- industrijo, ki je visoko mobilna in katere delovna sila deluje v zelo tekmovalnem okolju;
- industrijo, ki zahteva intenzivno in drago temeljno raziskovanje ter razvoj.

Za razliko od DeVolove (prav tam) široke in deskriptivne opredelitve visokotehnološke industrije so pri OECD (2005) nekoliko bolj specifični pri njenem definiranju. In sicer med visokotehnološko industrijo uvrstijo šest industrij: letalsko, vesoljsko, računalniško (oprema za pisarniško delo), farmacevtsko, komunikacijsko opremo (IKT) ter industrijo medicinskih in mehanskih instrumentov. Iz te opredelitve je razvidno, da so produkti visokotehnološke industrije (predvsem IKT) močno povezani z vsakdanjim življenjem posameznikov, iz česar lahko sklepamo, da imajo tudi izredno velik vpliv na večino odnosov in procesov, ki potekajo v današnji družbi. Zaradi tega tudi ni naključje, da se kot indikatorje družbe znanja v večini analiz med drugim uporablja tudi stopnja opremljenosti in uporabe novih IKT. Med indikatorji, za katere v raziskovalni skupnosti obstaja največja stopnja strinjanja, da opredeljujejo družbo znanja, je treba izpostaviti predvsem naslednje (Kanjuo Mrčela in Ignjatović 2006):

- informacijska tehnologija (IKT);
- naraščajoči pomen inovacij, ki so vir kompetitivnosti;
- razvoj storitvene ekonomije;
- družbeno učenje;
- učinki procesa globalizacije.

Pri tem je treba posebej poudariti, da so nove IKT pogoj za obstoj družbe znanja, vendar zgolj tehnologija brez ostalih družbenih dejavnikov ni dovolj za njeno delovanje in nadaljni razvoj. Pomembna je ugotovitev, ki sta jo v svoji analizi družbe znanja izpostavila Kanjuo Mrčela in Ignjatović (2006), in sicer, da so spremembe v družbah,

ki imajo za posledico vzpostavljanje značilnosti družbe znanja, odvisne od skupnega učinka sprememb na področju novih IKT in družbeno-kulturnih dejavnikov.

3 Odnos med državo, univerzo in gospodarstvom

Mali (2002) ugotavlja, da so v porastu različne oblike sodelovanja med akademsko oz. raziskovalno sfero in gospodarstvom. »Bilateralni odnosi med univerzo in državo se vedno bolj preoblikujejo v smeri trojnega niza povezav med vlado, univerzo in industrijo« (Mali 2002: 306). Zaradi tovrstnega preoblikovanja smo v zadnjem času priča daleč največ spremembam ravno na področju neposrednega sodelovanja med univerzami in industrijskimi podjetji, kar Etzkowitz in Leydesdorff (1997) imenujeta trojna spirala. V tem smislu Mali (2002) poudarja, da so v okviru kompleksnih sprememb najbolj prodorna področja znanosti dokončno prestopila mejo, ki vzpostavlja ločnico med znanjem kot javno dobrino in znanjem kot tržnim blagom.

V analizi obstoječih povezovalnih ovir med univerzo, vlado in gospodarstvom Mali (2000) izpostavlja, da je treba pri reševanju problema transferja znanja med navedenimi tremi akterji nujno upoštevati celostni družbenopolitični in zgodovinski kontekst. Zgodovinsko gledano, so namreč imele pri razvoju tradicionalne (evropske) univerze kulturne vrednote premoč nad ekonomskimi, zaradi česar so (bili) v Evropi tradicionalni univerzitetni sistemi bolj povezani z državo kot z gospodarstvom. V zadnjem času smo priča intenzivnim družbeno-ekonomskim procesom, ki spodbujajo ekonomsko izkoriščanje akademske znanosti, med katerimi sta Etzkowitz in Webster (v Mali 1997) izpostavila predvsem naslednje: *nove IKT*, ki podpirajo širok spekter industrijskih sektorjev; *nova oblika delitve dela*, ki spodbuja tesno povezovanje med javnim znanstvenim sektorjem in gospodarstvom; *premik od množičnega (fordističnega) k fleksibilnemu (postfordističnemu) sistemu proizvodnje*; *kriza akademskih institucij*, ki jo je povzročilo relativno zmanjšanje podpore s strani države; in *današnja vloga univerz pri regionalnem razvoju*.

Nesporno dejstvo je, da družba znanja pričakuje nenehno večanje uporabnosti znanstvenih spoznanj v vsakdanjem življenju. Zaradi tega je glavni namen povezovanj med akademsko oz. raziskovalno in gospodarsko sfero vse bolj usmerjen proti inovacijam, ki so v obdobju nove ekonomije temeljni pogoj za gospodarsko rast, ohranjanje delovnih mest in kompetitivnost. Posledica tega je, kot ugotavlja Mali (1997), redefiniranje medsebojnih odnosov med znanostjo, gospodarstvom in državo, kar na institucionalni ter organizacijski ravni vodi k spreminjajočim se razmerjem med vsemi tremi sistemskimi deli družbe. »Ne glede na to, kateri model raziskovalno-razvojne oz. znanstveno-tehnološke politike se skuša v krogu najbolj razvitih držav uveljaviti, je največja pozornost pripisana sodelovanju vseh treh družbenih sistemov« (Mali 1997: 66). Primer takega medsebojnega sodelovanja so razvite zahodne države (predvsem ZDA), v katerih znanstveni dosežki s pomočjo vladnih ukrepov postanejo tržno zanimivo blago. Tak pozitiven odnos do medsebojnega sodelovanja kaže na močno zavedanje pomembnosti znanstvenega raziskovanja za dobrobit celotne družbe. Po drugi strani pa se v teh državah od znanstvenih oz. akademskih institucij poleg opravljanja

tradicionalnih funkcij (izobraževanje in raziskovanje) med drugim pričakuje, da neposredno prispevajo k družbeno-ekonomskemu razvoju države. K slednjemu prispeva tudi to, da motivacija akademskih raziskovalnih institucij za sodelovanje s poslovnimi okolji ni zgolj finančna, ampak – kot ugotavljata Kovač in Urbančičeva (2003) – so pomembni tudi zanimivi izzivi, problemi ter razvoj novih metod in tehnik.

V Sloveniji je stanje na področju sodelovanja med državo, znanostjo in gospodarstvom nekoliko drugačno kot v ZDA. Raziskava, v kateri je Mali s sodelavci (2004) analiziral odnos *znanost – gospodarstvo* z vidika gospodarstva ter z vidika znanosti (inštituti in fakultete), kaže, da je pojmovanje glavnih ovir za sodelovanja med podjetji, državo in univerzo pri eni in pri drugi sferi diametralno nasprotno. In sicer medtem ko podjetja vidijo ovire na strani znanosti, jih ta vidi na strani gospodarstva, oboji skupaj pa kot veliko oviro prepoznavajo nejasno vlogo države in slabo finančno okolje (predvsem v povezavi z državnimi sredstvi).

Razloge za tak razkorak med proizvajalci in uporabniki znanja na Slovenskem gre iskati predvsem v komunistični preteklosti. Kot je že ob koncu 90. let prejšnjega stoletja ugotavljal Mali (2000), je v obdobju komunizma nekdanja centralna oblast blokirala vezi med družbenimi podsistemi, kar je povzročilo izgubo njihove avtonomije, posledice tega pa so vidne še sedaj. Podobno ugotovitev so podali tudi Miklavič in dr. (2006), in sicer, da je sistem samoupravljanja, značilen za socialistično federacijo Jugoslavijo, zapustil univerzo kot ohlapno povezavo samoupravnih enot, ki niso nagnjene medsebojnemu povezovanju in sodelovanju. Posledica takega stanja je bila tudi izolacija znanstvenih in tehnoloških sistemov tako na nacionalni kot tudi na mednarodni gospodarski ravni. Lahko torej rečemo, da so se bistvene značilnosti odnosa med znanostjo in gospodarstvom v Sloveniji oblikovale šele pred kratkim, in sicer v procesu tranzicije. Ta proces pa, kot ugotavljajo Mali in dr. (2004), ni bil usmerjen v oblikovanje razvojno-raziskovalnih oddelkov v gospodarstvu (še posebej v nastajajočih malih in srednjih podjetjih), kot tudi ni usmerjal znanosti proti trgu. »Povedano drugače: proces tranzicije ni bil naravnano tako, da bi spodbudil sodelovanje med gospodarstvom in znanostjo« (Mali in dr. 2004: 244). Zaradi takega dolgotrajnega (ne)odnosa med znanostjo, državo in gospodarstvom je sodelovanje med omenjenimi akterji še danes relativno šibko. Podobno ugotavljajo tudi avtorji *Predloga resolucije o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010*, v katerem so Slovenijo označili kot izrazito neuspešno pri učinkovitosti izrabe sredstev, opredelitvi prioritet ter uporabi rezultatov dejavnosti raziskovanja in razvoja (RR) za hitrejši gospodarski in družbeni razvoj. Kot zaskrbljujoče so izpostavili predvsem stanje na področju uporabe znanja, saj je po njihovih podatkih inovacijsko aktivna le petina podjetij, kar nas uvršča med zadnje štiri države EU. Za izboljšanje stanja na tem področju avtorji predloga resolucije ponujajo program z ukrepi, ki spodbujajo povezovanje izobraževanja, raziskovanja in podjetništva ter povečujejo mobilnost znanja, idej in ljudi. Ključni cilji predlaganega programa so naslednji: povečanje vpliva RR v domačem okolju, povečanje vlaganja gospodarstva v RR (v skladu z barcelonskim ciljem), povečanje kakovosti RR, okrepitev človeških virov za RR, razvoj spodbudnega okolja za RR ter povečanje števila visokotehnoloških in inovativnih podjetij. Ob tem avtorji predloga resolucije

pričakujejo, da bodo s strani države uvedene tudi druge politike, ki bodo poskrbele za ugodno družbeno-gospodarsko klimo, ki bo zagotovila povečanje investicij in s tem generirala potrebo po znanju, ustvarjalnosti in sodelovanju z raziskovalnimi organizacijami tudi v smislu zaposlovanja vrhunskih strokovnjakov ter okrepila razumevanje, da je vlaganje v znanstveno-tehnološko dejavnost investicija.

Korak k rešitvi omenjene situacije v Sloveniji je tudi bolonjska reforma visokega šolstva, katere eden izmed glavnih ciljev je izobraziti diplomante, ki bodo prilagojeni današnjim potrebam trga delovne sile in širše družbe. Vendar pa so rezultati raziskave z naslovom *Delodajalci v bolonjskem procesu* (Miklavič in dr. 2006), katere predmet preučevanja je bila stopnja vključenosti delodajalcev v bolonjsko reformo visokega šolstva v Sloveniji, pokazali, da slovenski delodajalci poznajo reformo predvsem po imenu, veliko manj pa so seznanjeni z njeno vsebino. Da delodajalci slabo poznajo vsebine bolonjske reforme, naj bi bilo po mnenju avtorjev krivo predvsem pomanjkljivo informiranje s strani države (Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo RS) ter visokošolskih institucij. Delodajalci namreč menijo, da je država najpomembnejši posrednik med visokim šolstvom in ostalimi deli družbe. Rezultati raziskave kažejo, da si delodajalci želijo sodelovati pri prenovi visokega šolstva, in to predvsem pri oblikovanju predmetnikov (predavanje zaposlenih v gospodarstvu na fakultetah) in pri skupnih raziskovalnih projektih, kar je ena glavnih značilnosti uspešnega transferja znanja med proizvajalci in uporabniki.

Na tem mestu je treba opozoriti tudi na to, da pri reformi visokega šolstva v Sloveniji ne smemo ostati zgolj pri vsebinski reformi izobraževanja in izobraževalnih organizacij, temveč je v skladu z rezultati omenjene raziskave koristno poseči tudi na področje medsebojnega povezovanja univerz, države in gospodarstva. Bolonjska reforma bo morala spremembe prinesiti tudi v kulturno in vrednostno polje akademikov, kajti – kot opozarja Mali (2000) – med njimi še vedno prevladuje razumevanje univerze kot kraja učenja in bazičnega znanja. »Dokler bo ta ideja prisotna med univerzami in upravniki fakultet, ne bo potrebe po učinkovitejšem transferju akademskega znanja v industrijo« (Mali 2000: 42).

3.1 Spodbujevalni in zaviralni dejavniki transferja znanja iz akademskih v gospodarska okolja

Pri transferju znanja iz akademskih v gospodarska okolja sta Kovač in Urbančičeva (2003) izpostavila naslednje težave: (1) nerazvitost trga rezultatov naprednih raziskav in razvoja, zaradi česar je treba vlagati v informiranje, (2) pomanjkanje sistematičnih poti izmenjave informacij, (3) pomanjkanje podjetniškega znanja pri raziskovalcih tehniških fakultet, ki proizvedejo največ novega znanja, ki se ga ponavadi najlažje komercializira, in (4) neobstojanje splošnega modela transferja znanja, saj imajo posamezna družbena in institucionalna okolja različne značilnosti.

Premostitev naštetih ovir se ponuja s timsko kooperacijo med tehničnim in poslovnim znanjem na univerzah ter uspešnimi podjetji, investitorji ipd. To bi bila neke vrste kombinacija v prakso usmerjenega izobraževanja na univerzah in vajeništva v

podjetjih. S tem bi bilo znanje, ki bi ga posameznik pridobil med univerzitetnim izobraževanjem, v večji meri vključeno v učinkovite podjetniške aktivnosti, študenti bi po zaključenem študiju postali bolj »podjetniško« osveščeni, obenem pa bi se naučili tržiti lastne raziskovalne rezultate. Nenazadnje bi bil učinek omenjenih procesov tudi implementacija donosnega transferja znanja iz univerzitetnih v gospodarska okolja, kar je Stossel (1996) enačil s transferjem dobro izurjenih in usposobljenih posameznikov.

Primer takšnega timskega sodelovanja med akademskim in podjetniškim sektorjem v Sloveniji je Univerza v Novi Gorici oz. nekdanja Politehnika. Ta ima sporazum s 50 podjetji, v katera namešča svoje študente, ki nato rešujejo za podjetja zanimive in aktualne probleme. Pri tem se od študentov pričakuje, da bodo uporabili znanje, ki so ga pridobili med visokošolskim izobraževanjem. To zahteva interdisciplinarni pristop in sodelovanje strokovnjakov z različnih področij, kar za študenta pomeni sodelovanje z dvema mentorjema: z mentorjem s fakultete in z mentorjem iz podjetja. Tako medinstitucionalno (včasih pa tudi meddisciplinarno) sodelovanje spodbuja kreativnost (Fischer, Scharf in Ye 2004; Florida 2002; Hall 1999) in posledično prinaša rezultate in rešitve, ki se v praksi izkazujejo za zelo uporabne. Po navedbah Kovača in Urbančičeve (2004) se relativno visok odstotek (41 %) teh študentov nato zaposli prav v podjetju, s katerim so sodelovali med študijsko prakso.

V tem kontekstu je treba omeniti tudi državni program Mladi raziskovalec, ki v Sloveniji poteka od leta 1985. V obdobju 1985–2006 je bilo po podatkih Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (Bertoncelj 2007) v usposabljanje sprejetih skupno 5.800 mladih raziskovalcev, od tega jih je bilo 1.328 sprejetih na področje naravoslovno-matematičnih znanosti (usposabljanje jih je zaključilo 995) in 510 na področje družboslovnih znanosti (usposabljanje jih je zaključilo 397). Po analizah, ki jih je opravil Mali (2002), se je ta projekt, kar zadeva povečanje kadrovskega potenciala v slovenski znanosti, pokazal kot zelo uspešen, kar zadeva prehod mladih visoko usposobljenih strokovnjakov v industrijo, pa kot manj uspešen.⁷

Lahko torej ugotovimo, da mora transfer znanja iz akademskih v gospodarska okolja postati vrednota tako akademske kot tudi gospodarske skupnosti. S tem bo prišlo do porasta podjetniškega obnašanja akademskih raziskovalcev brez strahu pred tem, da bi univerza postala slaba imitacija industrijskih korporacij (Mali 2000). Po drugi strani pa morajo gospodarska okolja pričeti upoštevati akademske norme in vrednote. Na tem mestu pa trčimo ob pomembno vlogo socialnega kapitala. Ta lahko zagotovi dostop do virov posameznikom, ki poleg tega, da oblikujejo medsebojne vezi, tudi ponotranjijo vrednote skupine (Field 2003). Za uspešen transfer znanja z univerz v

7. Malijeve (2002) ugotovitve podpirajo tudi zadnji podatki Agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (Bertoncelj 2007), zbrani 26. 3. 2007, in sicer je bila na ta dan zaposlitev mladih raziskovalcev po končanem usposabljanju naslednja: v javnih raziskovalnih zavodih jih je bilo zaposlenih 560, na ljubljanski, mariborski in primorski univerzi 1.380, v drugih raziskovalnih zavodih 309, v gospodarstvu 386, tistih, ki niso bili zaposleni v raziskovalni dejavnosti, je bilo 913, za 733 ni bilo dostopnih podatkov, tistih pa, ki ne sodijo v nobeno izmed naštetih kategorij (npr. zasebni raziskovalec, pokojni, v pokoju), je bilo 57.

gospodarstvo namreč niso dovolj posamezniki, ki so izobraženi in sposobni, temveč morajo biti ti posamezniki tudi komunikativni in nagnjeni k timskeemu delu, saj visoka stopnja zmožnosti komuniciranja oz. sodelovanja (ustvarjanje socialnega kapitala) med različnimi akterji prispeva k večjemu in uspešnejšemu transferju znanja.

4 Vloga socialnega kapitala pri transferju znanja

Namen tega prispevka ni poglobljanje v konceptualne razprave o socialnem kapitalu, kljub temu pa moramo poudariti, da je glede na obravnavano temo socialni kapital za nas v prvi vrsti pomemben z vidika, kot ga je opredelil Coleman (1988), in sicer kot sredstvo, s pomočjo katerega se lahko pojasni uspešno sodelovanje med posamezniki. Zaradi tega ga za potrebe naše razprave opredeljujemo kot vir, ki posameznikom in skupnostim omogoča doseganje (skupnih) ciljev z medsebojnim sodelovanjem in zupanjem.

Večkrat smo že poudarili, da je transfer znanja socialni proces, ki vsebuje medsebojno učenje in komuniciranje med vsemi udeleženci. Torej, če želimo razumeti transfer znanja, je treba prepoznati družbene procese, v katerih znanje oz. človeški kapital nastaja.

4.1 Človeški kapital

Tradicionalno je človeški kapital razumljen kot zbir znanja, sposobnosti in kompetenc, utelešenih v posameznikih, ki prispevajo k ustvarjanju ekonomske, družbene in osebne blaginje. Zaradi tega človeški kapital oz. znanje ni lahko prenosljivo na druge. Adam in dr. (2005) so v socialnem kapitalu prepoznali katalizator, ki »spravlja« v obtok človeški, ekonomski in kulturni kapital in jih s strategijami rekonfiguracije in rekombinacije naredi učinkovitejše in dostopnejše za uporabo. Znanje oz. človeški kapital je namreč serija informacij, ki jih ima posameznik, kar pomeni, da znanja ne moremo dati nekemu na enak način, kot lahko damo neko fizično stvar, ampak mora prejemnik znanja sodelovati v (socialnem) procesu pridobivanja le-tega. Pri tem je poudarek na kakovosti in intenzivnosti medosebnih odnosov, prek katerih se prelivajo informacije, medsebojna pomoč in nove ideje, s čimer se znanje oz. človeški kapital ohranja ter kroži. Rončević (2003) ugotavlja, da se znanje ne shranjuje v »glave«, ampak v odnose, ki se razvijajo med akterji učnega procesa. Po njem se znanje shranjuje v »kognitivnem prostoru«, organizacije pa se razlikujejo po svoji zmožnosti za detektiranje in absorbiranje tega znanja. Za nas je relevantno, da Rončević (prav tam) kot elemente, ki pomembno vplivajo na proces učenja posameznika, izpostavlja bližino, zaupanje in solidarnost, ki so ključni elementi socialnega kapitala.

Človeški kapital se v večini primerov meri s stopnjo končane formalne izobrazbe. Vendar ta operacionalna definicija človeškega kapitala zanemarja mnogostransko in heterogeno naravo človeškega učenja, ki se neprekinjeno odvija skozi celotno posameznikovo življenje. V tem smislu se danes govori o vseživljenjskem učenju posameznikov in posledično tudi o učeči se organizaciji. S pomočjo termina učeča se organizacija se pojasnjuje pojem kolektivne skupine, v kateri člani drug z drugim delijo svoje znanje,

norme in vrednote ter na tak način prispevajo k (ekonomsko) učinkovitemu delovanju organizacije. Obenem pa takšen tip organizacije posameznikom in skupinam zagotavlja široke možnosti sodelovanja pri odločanju in medsebojnem učenju. Z vidika tega prispevka je pomembno učenje, s pomočjo katerega posameznik pridobiva znanje, ki se ga nato uporabi v ekonomsko korist. Z investiranjem v znanje posameznikov na delovnem mestu se povečuje kakovost proizvodnje in uspeh podjetij, posledično pa tudi uspeh nacionalne ekonomije. Visoke stopnje znanja in veščin lahko pripomorejo tudi k lažji integraciji posameznikov v skupnosti in družbe, kar v določeni meri prispeva k njihovi ekonomski uspešnosti. To se potrjuje tudi v empiričnih raziskavah, ki sta jih izvedla Florida in Youl Lee (2001). Avtorja sta med drugim prišla do ugotovitve, da strpnost oz. sprejemanje družbeno-kulturne raznovrstnosti odpravlja ovire pri vstopu človeškega kapitala v to skupnost in s tem posledično povečuje bazen novih potencialnih idej ter pospešuje izmenjave informacij in znanja med njenimi pripadniki.

4.2 Način vplivanja socialnega kapitala na uspešnost transferja znanja

Socialni kapital je zakoreninjen v družbenih odnosih oz. povezavah med ljudmi in skupinami. Če to apliciramo na polje današnje ekonomije, lahko rečemo, da bi z namenom ustvarjanja novih, boljših izdelkov oz. storitev podjetje moralo vedno znova kombinirati nove in obstoječe vire z novimi znanji. Pri tem igra poleg človeškega in finančnega kapitala ključno vlogo socialni kapital, saj vpliva na izmenjavo in kombinacijo virov v organizaciji, obenem pa ima tudi pomemben vpliv na način ustvarjanja in (poraz)delitve znanja.

Glavne komponente socialnega kapitala, ki nas na tem mestu zanimajo, so: zaupanje, norme recipročnosti in socialno omrežje. Te komponente sta Nahapietova in Ghosalova (1998) razširili v naslednje dimenzije socialnega kapitala:⁸ strukturno, relacijsko in spoznavno. *Strukturno dimenzijo* sta avtorici opredelili kot omrežje odnosov, ki povezuje posameznike in jim pomaga iskati kooperante, *relacijska dimenzija* zajema občutek zaupanja, ki ga imajo posamezniki do drugih, *kognitivna dimenzija* pa se nanaša na povezujoče sile, kot so npr. skupno razumevanje, skupni interesi ali skupne težave.

V nadaljevanju bodo te dimenzije socialnega kapitala podrobneje predstavljene z vidika transferja znanja, pri čemer se bomo v določeni meri sklicevali tudi na preliminarno povzetke prvih rezultatov raziskave *Transfer znanja in socialni kapital*, ki jo v letu 2007 izvajamo v Centru za teoretsko sociologijo na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani.⁹

8. Četudi gre za analitično ločitev posameznih dimenzij socialnega kapitala, avtorici poudarjata, da je večina značilnosti dimenzij medsebojno povezanih.

9. Glavni namen raziskave je analiza transferja znanja v slovenskih visokotehnoloških podjetjih, in sicer med podjetji in njihovimi poslovnimi partnerji ter med podjetji in akademskimi institucijami. Pri tem nas zanima predvsem, v kolikšni meri so podjetja pripravljena izkoriščati potencial, ki ga v komunikaciji ponujajo nove IKT. Vzorec visokotehnoloških podjetij smo določili s pomočjo svetovnega spleta, kjer smo poiskali primerna podjetja, ki se ukvarjajo z eno izmed naslednjih dejavnosti: elektronika, računalništvo ali telekomunikacije. Nato smo predstavnike vsakega podjetja iz vzorca po telefonu prosili za sodelovanje. V sodelovanje so

4.3 Strukturna dimenzija socialnega kapitala

Strukturna dimenzija socialnega kapitala se nanaša na neosebni vzorec vezi med posamezniki oz. predstavlja nekakšen »hardware« socialnih omrežij (Adam in Rončević 2003). Z vidika teme, s katero se ukvarjamo, je ta dimenzija relevantna, ker pojasnjuje načine, s katerimi posamezniki vzpostavljajo dostop do različnih virov (iz)menjave znanja.

Najpomembnejša inovacija na področju novih IKT je nedvomno internet, ki omogoča več različnih storitev (svetovni splet, elektronska pošta, klepetalnice, forumi ipd.). Vrsta avtorjev, ki se ukvarja s preučevanjem interneta in njegovih vplivov na družbo, izpostavlja predvsem nehierarhično strukturo tega omrežja, ki posameznikom iz različnih družbenih položajev in ozadij omogoča, da vstopajo v medsebojne odnose kot enakovredni partnerji. Gledano s tega zornega kota, so storitve interneta učinkovita družbena tehnologija. Pozitivne razsežnosti njegove uporabe se pojavljajo v dveh oblikah, s pomočjo katerih se v družbi manifestira tudi socialni kapital:

- potencialna neomejenost medosebnih interakcij in izmenjave informacij oz. znanja ter
- nehierarhična logika družbenega delovanja.

S tega vidika uporaba novih IKT v medsebojno povezovanje znanosti in širše družbe prinaša pomembne spremembe, kot so nove oblike fleksibilnosti, osvajanje novih znanj in spretnosti, učinkovita infrastruktura ter nenehen tehnološki razvoj.

Dejstvo je, da je družba v pogojih postmoderne (Harvey 1995) v precejšnji meri pogojena z uporabo novih IKT, ki posameznikom omogočajo časovno-teritorialno neodvisno izmenjavo znanja. Brez uporabe IKT ni mogoče uspešno delovati niti v akademskem niti v poslovnem svetu. Vendar kljub temu fizični prostor še vedno ostaja izredno pomemben, kar v svoji analizi vloge socialnega kapitala pri spodbujanju ekonomskega razvoja izpostavlja tudi Rončević (2003). Avtor izhaja iz tega, da kooperacija predpostavlja določeno bližino; tako geografsko kot tudi socialno in kulturno. Po drugi strani pa tuji (Wellman 2001) in domači (Trček 2003) avtorji, ki se ukvarjajo s preučevanjem virtualnih skupnosti kot družbenih skupnosti, opozarjajo na dejstvo, da družbene skupnosti niso več nujno tesno povezane solidarnostne skupine posameznikov, ki so si tudi teritorialno blizu, temveč gre lahko tudi za omrežja prijateljev, ki ne živijo teritorialno si blizu.

Zgornje ugotovitve potrjujejo tudi nekateri izmed rezultatov raziskave, ki jo je opravil Kozmus (2004). Avtor razpravlja o znanosti kot virtualnem kolaboratoriju, ki naj bi bil nova oblika sodelovanja med akterji akademske sfere, med upravljavskimi akterji znanstvene sfere (država) in akterji iz gospodarstva. Kozmus (prav tam) je empirično preučil praktično vlogo informacijskega sistema znanosti in uporabo novih IKT med slovenskimi raziskovalci. Za nas so pomembne predvsem naslednje ugotovitve (Kozmus 2004):

-
- privolili v 20 podjetjih, ki smo jim nato po elektronski pošti poslali polstrukturirani anketni vprašalnik z navodili za izpolnjevanje. Anketiranje smo izvajali v obdobju od 1. 3. do 20. 4. 2007. V tem obdobju smo dobili vrnjenih 10 (50 %) izpolnjenih vprašalnikov.

1. Na nivoju sodelovanja *znanost – znanost* večina (62 %) intervjuvanih ugotavlja, da podatke in znanja, ki jih imajo drugi inštituti, pretežno pridobivajo prek elektronske pošte (92 %) in videokonferenc (32 %), s pomočjo uporabe novih IKT pa se zaradi časovno-teritorialne nerelevantnosti krepi tudi mednarodno sodelovanje.
2. Na ravni sodelovanja *znanost – gospodarstvo* zaenkrat obstaja zgolj komuniciranje v klasični obliki (telefon, telefaks in sestanki), pomembna pa je tudi ugotovitev, da kar 88 % vseh intervjuvancev poudarja, da se odnosi med inštituti in gospodarstvom še vedno sklepajo na osnovi osebnih stikov.

Ugotovitev, da pri posredovanju relevantnih informacij med zaposlenimi večina podjetij še vedno prisega na osebni stik, potrjujejo tudi preliminarni podatki raziskave Transfer znanja in socialni kapital. Vendar je ta prednost pred komunikacijskimi storitvami, ki jih omogočajo storitve interneta, zelo majhna. Na vprašanje »Katero izmed naštetih sredstev za posredovanje relevantnih informacij med zaposlenimi v največji meri uporabljate v vašem podjetju?« so namreč v štirih podjetjih izbrali odgovor osebni stik, v dveh skupinske sestanke in v štirih intranet (elektronska pošta ipd.). Podobne rezultate smo dobili tudi pri vprašanju, v katerem smo anketirance prosili, naj razvrstijo svoje dnevno komuniciranje z zaposlenimi na deleže. Pokazalo se je, da komuniciranje prek telefona, ki je nekdaj imelo pomembno vlogo, zamenjuje komuniciranje s pomočjo novih IKT.

Iz prejetih anketnih odgovorov je razvidno, da je neposredno komuniciranje še vedno zelo pomembno, vendar se po drugi strani večja delež odgovorov, ki kažejo na pomembnost komuniciranja prek novih IKT. In sicer gre pri tem za nekakšno komplementarnost, kot jo je ubesedil eden izmed anketirancev: »Pri vsakdanjem delu je zaradi ažurnosti in pravilne interpretacije nenadomestljiv osebni stik, sicer pa pri posredovanju informacij, ki so dolgoročnega značaja (navodila, arhiviranje posredovanih podatkov), predstavlja komuniciranje s pomočjo interneta/računalnika primeren medij.«

Glede komuniciranja med podjetji in zunanji strokovnjaki oz. raziskovalnimi institucijami preliminarni podatki raziskave kažejo, da so stiki med njimi v večini primerov (6) osebni in zgolj manjšina (3) goji stike in komunicira prek storitev interneta, v enem primeru pa prek skupnih objav in nastopov na konferencah ali prek skupnih projektov. Skratka, v podjetjih se za hiter dostop do informacij in novega znanja, ustvarjanje novih stikov, (samo)predstavitev ter izmenjavo dokumentov večinoma uporablja internet.

Lahko sklenemo, da uporaba novih IKT v organizacijah pomembno prispeva k vzpostavljanju premostitvenega socialnega kapitala,¹⁰ saj ne omogoča prenosa vseh relevantnih oblik človeškega verbalnega in neverbalnega sporočanja, ki pomembno

10. Med raziskovalci socialnega kapitala se je uveljavilo razlikovanje med vezivnim (ang. bonding) in premostitvenim (ang. bridging) socialnim kapitalom. Vezivni socialni kapital temelji na gostem omrežju, obsega posamezno skupino in krepi posameznikovo identifikacijo s to skupino. Premostitveni socialni kapital pa temelji na redkih omrežjih in izkoriščanju strukturnih lukenj, kar pomeni, da se med seboj povezujejo fizično bolj oddaljeni posamezniki in skupine s podobnimi interesi.

vplivajo na vzpostavljanje medsebojnega zaupanja (vezivni socialni kapital) med akterji. »Poleg same izgube informacij pri komuniciranju so z njo /uporabo IKT, op. B. L./ povezane tudi nedvomne ovire za izgradnjo integrirane skupnosti v organizaciji, ki sicer izhaja iz neposrednih stikov iz oči v oči« (Makarovič 2003: 95).

4.4 Relacijska dimenzija socialnega kapitala

Relacijska dimenzija socialnega kapitala daje poudarek osebnim odnosom, ki vplivajo na vedenje posameznikov in izpolnjujejo njihove socialne motive, kot so: spoštovanje, prijateljstvo, zaupanje in zanesljivost. Primerno raziskovalno vprašanje, s pomočjo katerega bi v kontekstu obravnavane teme lahko raziskali relacijsko dimenzijo socialnega kapitala, bi se glasilo: »Za katero strategijo se bo odločil posameznik oz. na koga se bo obrnil, da bo prišel do določenega znanja?«

Na to vprašanje sta s študijo primera na vzorcu forenzikov v ZDA poskušala odgovoriti Binz - Scharf in Lazer (2006). Razlogi za izbor forenzikov so bili naslednji: gre za skupnost, ki (1) intenzivno uporablja znanje, (2) je geografsko razpršena in (3) njeni člani so zaradi kompleksnosti in nenehnega tehnološkega razvoja odvisni od deljenja medsebojnih izkušenj ter stalnega izobraževanja.

Avtorja sta se raziskovanja lotila na sledečih predpostavkah:

- strategije pridobivanja znanja so od posameznika do posameznika različne – nekateri forenziki najprej stopijo v stik s kolegi, drugi z zaupniki;
- zaporedje, ki pripelje do vira znanja, je odvisno od problema, kot tudi od posameznikove osebnosti;
- posamezniki ponavadi najprej posežejo po viru znanja izven svoje organizacije, bodisi zaradi tega, ker verjamejo, da zahtevano znanje v njihovi lastni organizacije ni na voljo, bodisi zaradi strahu pred izpostavljanjem.

V vzorec raziskave Binz - Scharfa in Lazerja (2006) je bilo zajetih 50 posameznikov (iz vsake zvezne države po eden, ki je odgovoren za podatkovno bazo DNK). S 13 posamezniki sta opravila intervjuje, ki so obsegali naslednje teme: opis dela in delovnega okolja, opis znanja, zahtevanega za delovno mesto, viri znanja in vključenost v skupnost.

Rezultati njune raziskave so med drugim pokazali, da: (1) posamezniki iščejo znanje, ki ga potrebujejo po načelu najnižjih stroškov, (2) posamezniki raje iščejo informacije pri prijateljih kot pa pri tistih, ki so zanje pristojni (3) strah pred razkritjem nevednosti spodbuja iskanje znanja prek komunikacijskih vmesnikov (elektronska pošta, telefon ipd.).

V že omenjeni raziskavi Transfer znanja in socialni kapital smo glavne prenašalce znanja v podjetja in izven njih identificirali s pomočjo vprašanja: »Kdo je v vašem podjetju najpomembnejši 'prenašalec znanja'?« Rezultati kažejo, da so glavni prenašalci znanja domači strokovnjaki oz. raziskovalci, sledijo jim storitve interneta ter seminarji in izobraževanja v tujini. Treba je omeniti tudi neformalna druženja vodilnih oseb (anketirancev) na dogodkih, povezanih z njihovo službo. Tovrstna druženja so

pomemben dejavnik tako pri ustvarjanju in izkoriščanju socialnega kapitala kot tudi v procesu transferja znanja. Rezultati naše ankete so pokazali, da se vodilne osebe na tovrstnih srečanjih največ družijo z raziskovalci, ki delujejo na področjih, s katerimi se ukvarjajo v njihovih podjetjih, na drugem mestu so gospodarstveniki.

Podobno lahko na podlagi dobljenih anketnih rezultatov rečemo tudi za izkušnje, ki jih imajo anketiranci s sodelovanjem in prenosom znanja z domačimi in tujimi akademiki ter raziskovalci, in sicer, da so v splošnem pozitivne. Večina jih namreč sodeluje z že »preverjenimi« partnerji. Sodelovanje poteka predvsem prek predavateljev, ki jih v podjetju dopolnilno zaposlijo na projektih, nekatera podjetja pa omogočajo študentom, da pri njih opravijo obvezno prakso in nato tudi raziskovalni del diplomskega dela.

Strategije, ki se jih poslužujejo posamezniki z namenom, da bi prišli do določenega znanja, so torej odvisne od njih in od problemov, ki jih želijo rešiti. Za rešitev določenega problema posamezniki ponavadi posežejo po viru znanja izven svoje organizacije, bodisi ker jih je strah izpostavljanja zaradi lastne nevednosti bodisi zaradi tega, ker želeno znanje v organizaciji ni na voljo. Na podlagi naše anketne raziskave lahko sklepamo, da je za zaposlene v podjetjih, ki bi radi prišli do določenega znanja, v splošnem pomembno predvsem zaupanje do vira znanja.

4.5 Spoznavna dimenzija socialnega kapitala

Spoznavna dimenzija socialnega kapitala obsega vire, ki omogočajo skupne predstave, razlage in sisteme pomenov določene skupnosti (poudarek je predvsem na skupnem jeziku).¹¹ Skupni jezik omogoča izmenjavo oz. prenos znanja, ideologij, vrednot, norm itd., zaradi tega ga lahko opredelimo kot enega izmed glavnih virov socialnega kapitala v določeni skupnosti. Po mnenju Areniuseve in Manterove (2004) v procesu ustvarjanja socialnega kapitala jezik igra dvojno vlogo: po eni strani je sredstvo za razlikovanje posameznikov in s tem merilo posameznikove pripadnosti določeni skupnosti, po drugi strani pa je skupni jezik sredstvo za ustvarjanje skupnega (družbenega) konteksta, ki je nujno potreben za družbeno menjavo med posamezniki, s tem pa je tudi vir socialnega kapitala.

V prispevku smo poudarili, da uspešen proces transferja znanja vsebuje medsebojno učenje in komuniciranje med akterji. Nujni pogoj za potek tovrstne interakcije je skupni jezik udeležencev in določena stopnja zavesti o skupni pripadnosti. Glede na to, da ima jezik v vzpostavljanju in ohranjanju družbenih odnosov pomembno vlogo, sta Nahapietova in Ghosalova (1998) izpostavili dva načina, s pomočjo katerih skupni jezik vpliva na izmenjavo znanja med posamezniki in skupinami:

- če je posameznikom jezik sporazumevanja skupen, se povečuje njihova sposobnost pridobivanja dostopa do drugih posameznikov, znanja in informacij;
- če posamezniki nimajo skupnega jezika sporazumevanja, se med njimi ohranja razdalja in možnosti dostopa do drugih posameznikov je veliko manjša.

11. S terminom skupni jezik mislimo tako na verbalno komuniciranje kot tudi na ostale oblike simbolnega komuniciranja, ki poteka prek novih IKT.

Iz tega izhaja, da morajo posamezniki imeti skupni prostor, kjer potekajo za njih pomembne interakcije, saj lahko zgolj tam gradijo skupni jezik in ustvarjajo socialni kapital. Obstoj skupnega jezika pa ni pomemben zgolj z vidika transferja znanja, ampak tudi z vidika integracije znanja. Tako je eden izmed anketirancev v raziskavi Transfer znanja in socialni kapital v zvezi s komuniciranjem pri vodenju projektov povedal naslednje: »Težave nastanejo pri vodenju projektov, kjer v projektni ekipi sodelujejo člani z različnimi poklici in stopnjo izobrazbe, ter zlasti v primerih, ko člani projektne skupine izhajajo iz različnih kulturnih okolij in ne govorijo istega jezika.«

Sklenemo lahko, da se pri procesu ustvarjanja skupnega jezika med posamezniki ustvarja tudi socialni kapital, ki med drugim pomembno prispeva k uspešnemu transferju znanja. »Posedovanje jezika v smislu sposobnosti uporabe določenih konceptov, oblik govora in znanja, kako pravilno igrati jezikovne igre, je za posameznika vir socialnega kapitala« (Areniuse in Mantero 2004: 8).

6 Sklep

V zadnjem času je v razpravah o družbi znanja koncept socialnega kapitala pritegnil veliko pozornosti. Obravnava se ga kot pomemben sociokulturni dejavnik razvoja (Adam in dr. 2005), ki ne vpliva zgolj na uspešnost posameznika, ampak tudi na ekonomski razvoj družbe. Glede na to, da so jedro nove ekonomije znanje in inovacijske kapacitete človeškega kapitala (ki sta tudi ključna vira prednosti pri ekonomskem tekmovanju med državami, industrijami, podjetji itd.), je pri nadaljnjem razvoju družb, še posebej pa pri strategijah transferja znanja iz univerzitetnih okolij v gospodarstva treba posvetiti večjo pozornost posameznim komponentam oz. dimenzijam socialnega kapitala. Pri tem se je treba zavedati, da izkušnje določene družbe (t. i. primeri dobrih praks) ne morejo biti preprosto prenesene iz okolja, v katerem so se izkazale kot učinkovite, v drugo okolje in tam proizvesti enakih (uspešnih) učinkov, ampak je treba zanje poiskati sociokulturno primeren ekvivalent.

V današnji družbi je znanje lahko pridobljeno hitreje kot kdajkoli prej v zgodovini in prenaša se hitreje kot katerikoli drug proizvodni dejavnik. Transfer znanja je v Sloveniji še dokaj neizkoriščen potencial sociokulturnega razvoja. Predstavljene raziskave namreč kažejo nizko stopnjo sodelovanja med univerzo, vlado in gospodarstvom – lahko bi torej rekli, da smo še vedno ujeti v kletko stare (fordistične) ekonomije. Po eni strani proizvajalci znanja oz. univerze v večini primerov nimajo razvitih strategij trženja znanja, ki ga razvijajo, na drugi strani pa »lahko le ponovimo že znane ugotovitve, da se državne institucije (vlada, parlament itd.), ko gre za vprašanje prenosa znanstvenih spoznanj, še vedno obnašajo precej neodgovorno« (Mali in Kozmus 2001: 430). Z vidika uspešnega transferja znanja je torej nujen odločen premik proti povečanju usklajenega in sinergijskega sodelovanja med vsemi tremi sistemskimi deli družbe, pri čemer ne smemo zanemariti socialnega kapitala posameznikov in organizacij. Z uvedbo take prakse se bo Slovenija lahko uspešno razvijala tako v kulturnem kot tudi v ekonomskem smislu in bo postala bolj konkurenčna ostalim družbam znanja.

Literatura

- Acs, Zoltan, de Groot, Henry, in in Nijkamp, Peter (ur.) (2002): *The Emergence of the Knowledge Economy: A Regional Perspective*. Berlin: Springer-Verlag.
- Adam, Frane, in Rončević, Borut (2003): *Socialni kapital: opredelitve in raziskovalne strategije*. V M. Makarovič, (ur.): *Socialni kapital v Sloveniji*: 5–32. Ljubljana: Sophia.
- Adam, Frane, in dr. (2005): *The Challenges of Sustained Development: The Role of Socio-Cultural Factors in East-Central Europe*. New York: Central European University Press.
- Arenius, Pia, in Mantere, Saku (2004): *Language of Strategy in the Creation of Social Capital: Paper No. 2004/1*. Helsinki University of Technology. Working Dostopno prek: http://www.tuta.hut.fi/library/working_paper/pdf/Arenius_Mantere_2004.pdf (15. 6. 2006).
- Bertoncelj, Marjanca: zasebna elektronska pošta avtorju (8. 8. 2007).
- Binz - Scharf, Christina, in Lazer, David (2006): *Searching for Answers: Knowledge Sourcing Strategies: Paper prepared for presentation at the Annual Meeting of the Academy of Management, August 11–16, Atlanta, GA*. Dostopno prek: http://www.iq.harvard.edu/blog/net-gov/BinzScharf_Lazer_AoM2006.pdf (24. 8. 2006).
- Castells, Manuel (2001): *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Coleman, James (1988): *Social Capital in the Creation of Human Capital*. *American Journal of Sociology*, 94: 95–121.
- DeVol, Ross (1999): *America's High-tech Economy: Growth, Development and Risks for Metropolitan Areas*. Milken Institute, July, 13. Dostopno prek: www.milkeninstitute.org/pdf/ross_report.pdf (9. 10. 2003).
- Etzkowitz, Henry, in Leydesdorff, Loet (1997): *Universities in the Global Economy: The Triple Helix of University, Industry, Government Relations*. London: Cassell Academic Publishers.
- Florida, Richard (2002): *The Rise of Creative Class, and How It's Transforming Work, Leisure, Community & Everyday Life*. New York: Basic Books.
- Florida, Richard, in Youl, Lee, Sam (2001): *Innovation, Human Capital And Diversity*. Carnegie Mellon University. Dostopno prek: <http://www.heinz.cmu.edu/~florida/pages/> (12. 9. 2003).
- Field, John (2003): *Social Capital*. London: Routledge.
- Fischer, Gergard, Scharff, Eric, in Ye, Yunwen (2004): *Fostering Social Creativity by Increasing Social Capital*. V M. Huysman in V. Wulf (ur.): *Social Capital and Information Technology*: 355–399. Cambridge: The MIT Press.
- Gunnar, Eliasson (2004): *Ignorant Actors in the Resource Rich World of the Knowledge Based Economy*. Dostopno prek: http://www.ratio.se/pdf/wp/ge_ignorant.pdf (2. 3. 2006).
- Hall, Peter (1999): *Cities in Civilization: Culture, Innovation and Urban Order*. London: Phoenix.
- Harvey, David (1995): *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*. Massachusetts: Blackwell.
- Ilič, Branko (2006): *Pomen patentov v družbi znanja: socioekonomske implikacije za podjetja in družbo*. *Teorija in praksa*, 43 (3–4): 507–520.
- Ješovnik, Peter, in Ferlinec, Maja (2003): *EU on the Way to Knowledge Society*. V E. Žižmond (ur.): *Knowledge society – Challenges to Management: Globalisation, Regionalism and EU Enlargement Process*: 15–32. Koper: Fakulteta za management.

- Kanjus Mrčela, Aleksandra, in Ignjatović, Miroljub (2006): Družbena umeščenost in izzivi družbe znanja v EU. *Teorija in praksa*, 43 (3–4): 459–477.
- Kotkin, Joel, in DeVol, Ross (13. 2. 2001): Knowledge-Value Cities in the Digital Age. Milken Institute. Dostopno prek: www.milkeninstitute.org/pdf/kvdc.pdf (27. 7. 2003).
- Kovač, Miran, in Urbančič, Tanja (2003): Forms of Cooperation Between Higher Education Institutions and their Business Environment. V E. Žižmond (ur.): *Knowledge society – Challenges to Management: Globalisation, Regionalism and EU Enlargement Process*: 115–132. Koper: Fakulteta za management.
- Kozmus, Davor (2004): Razumevanje skupnosti v kiberprostoru: znanost kot virtualni kolaboratorij. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.
- Lenarčič, Blaž (2006): Razvoj primorske regije v kontekstu nove ekonomije: Sociološka analiza trajnostnih ekonomsko-prostorskih razvojnih perspektiv. *Annales*, 16 (2): 391–402.
- Mali, Franc, in dr. (2004): Mehanizmi in ukrepi za prenos znanja iz akademske in raziskovalne sfere v luči novih inovacijskih paradigem (Stanje in trendi razvoja v Sloveniji glede na razvite države Evropske Unije). Zaključno vsebinsko poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na projektu ciljnega raziskovalnega programa. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Mali, Franc (2002): Sodelovanje med akademsko raziskovalno sfero in industrijo kot dejavnik družbenega in ekonomskega razvoja. *Teorija in praksa*, 39 (3): 305–320.
- Mali, Franc (2000): Obstacles in Developing University, Government and Industry Links: The Case of Slovenia. *Science Studies*, 13 (1): 31–49.
- Mali, Franc (1997): Raziskovalno-razvojna politika in transfer akademskega znanja v industrijo. V F. Adam, in D. Podmenik (ur.): *Razvojna in intervencijska vloga države – nekaj konceptualnih izhodišč in preliminarnih analiz*: 65–75. Ljubljana: FDV.
- Mali, Franc, in Kozmus, Davor (2001): Slovenski znanstveniki o uporabi znanstvenih spoznanj in mednarodnem znanstvenem sodelovanju. *Teorija in praksa*, 38 (3): 423–493.
- Makarovič, Matej (2003): Socialni kapital v organizacijah. V M. Makarovič (ur.): *Socialni kapital v Sloveniji*: 80–104. Ljubljana: Sophia.
- Miklavič, Mitja, in dr. (2006): Delodajalci v bolonjskem procesu. Ljubljana: ŠOU.
- Nahapiet, Janine, in Ghoshal, Sumantra (1998): *Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage*. *Academy of Management Review*, 23 (2): 242–266.
- Polanyi, Michael (1966): *The Tacit Dimension*. Doubleday & Co.
- Rončević, Borut (2003): Socialni kapital in razvojne koalicije. V M. Makarovič (ur.): *Socialni kapital v Sloveniji*: 105–147. Ljubljana: Sophia.
- Stossel, Peter (1996): ETH Zurich and its Interactions with the Industry. V S. Pejovnik in M. Komac (ur.): *Forum Bled: Transfer of Knowledge: Academia – Technology – Industry – Quality of life*: 52–58. Bled.
- Trček, Franc (2003): Problem informacijske (ne)dostopnosti. Ljubljana: FDV, Center za prostorsko sociologijo.
- Wellman, Barry (2001): *The Persistence and Transformation of Community: From Neighbourhood Groups to Social Networks*. Report to the Law Commission of Canada. Wellman Associates. Dostopno prek: <http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/lawcomm/lawcomm7.PDF> (9. 10. 2006).
- OECD Science, Technology and Industry Scoreboard (2005). OECD Publishing.

Handbook of Knowledge Society Foresight. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2003/50/en/1/ef0350en.pdf> (23. 6. 2006).

Predlog Resolucije o nacionalnem raziskovalnem in razvojnem programu za obdobje 2006–2010 (2005). Dostopno prek: http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/NRRP_2006-2010/NRRP2006.pdf (11. 8. 2006).

Naslov avtorja:

asist. mag. Blaž Lenarčič
Univerza na Primorskem
Znanstveno-raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1
6000 Koper
Tel.: 05 663 77 00
blaz.lenarcic@zrs.upr.si